

ILTA-HÄIRIKÖT EXTRA

JAETAAN YHDESSÄ
VOIMA-LEHDEN KANSSA

+000
EUROA

SUOMI
FINLAND
100

KANSA TAISTELI

SEKSIASE!

FASISTIPAPPI!

”Kun sota jää päälle, ei
Vuorisaarnaa muistella.”

**RISTIRETKI
KARJALAAN!**

”What Would Jesus Do?”

**HEVOSTEN
VERIUHRI!**

SOTASANKARI:

”Rautaristillä pyyhin
perseeni.”

KALUSTOESITTELYSSÄ: BT-42

BRÄNDI: MARSKI

LAURI TÖRNI sankari & petturi

Käskynjako! Rakas sota

ME SUOMALAISET rakastamme sotaa. Kun juhlimme itsenäisyyttämme, muistellemme sotaa ja katsomme *Tuntemattomasta sotilaasta*. Kun määrättyämme liike-elämän johtajatyyppejä, haemme verrokittu Tuntemattomasta sotilaasta.

Monet meistä jopa tietävät, että saimme itsenäisyytemme talvisodassa. Ehkä tämän kunniaksi koululaisia kannustettiin liikkumaan vuonna 2015, talvisodan 75-muistovuonna, Talvisotahihdon avulla.

Talvisodalla ja marsalkka Mannerheimilla myös myydään kaikkea mahdollista raaputusarvoista jääkiekkoon ja viinaan. Ja kauppa käy.

KANSALLINEN narrativimme – legenda Suomesta ja suomalaisuudesta – on kirjoitettu sodan kautta. Kansallinen identiteettiön pönkittäminen sodalla on monin tavoin ongelmallista, mutta näin nämä asiat koetaan.

Me suomalaiset olemme kuitenkin hyvin valikoivia sen suhteen, mitä sotia muistellemme. Talvisota ja jatkosota

ovat lehtien otsikoissa ja kansalaisten mielissä koko ajan, mutta esimerkiksi sisällissota ei tarjoa selvää ulkopuolista viihollista, jota vastaan kansa voisi yhdyistä. Myöskään Lapin sota ei kelpaa muisteihin, sillä siihen liittyy kaksi perustavanlaatuista ongelmia: ensinnäkin Suomi

petti liittolaisensa ja toiseksi se keskeinen rakennuspaikka, niin tarkastellaan aihetta sitten hieman lisää.

Hyvien ja huonojen sotien jaotteluun liittyvän ongelmallisuuden ohella voisi tietysti miettiä, että sopisiko sodan sijaan rakentaa sitä identiteettiä vaikka hyvinvointivaatitotia juhlistamalla.

NO, JOS SOTA kuitenkin on se keskeinen rakennuspaikka, niin tarkastellaan aihetta sitten hieman lisää. Tässä lehti pohti sotaa useasta näkökulmasta, joista moni on mielestämme jäänyt tarpeettoman vähälle huomiolle. Jos tarkastelemme sotaa liian kapea-alaisesti,

on olemassa alto riski siitä, että kuvamme sodasta – ja myös Suomesta – muodostuu yksipuoliseksi.

Keskustelussa jalkoihin jääneet lähestymistavat ansaitsevat paikkansa tässä valituissa yhteisessä narratiivissa. Me suhtaudumme aiheeseen vakavasti ja siksi pyysimmekin kaiken maailman dosentteja, tohtoreita, professoria sekä tutkijoita kirjoittamaan omin tieteenaloihinsa liittyviä artikkeleita. Nautinnollisia lukehtia.

JARI TAMMINEN
PÄÄHÄIRIKÖ

P.S. Pidempiä versioita artikkeleista internetitietoverkossa osoitteessa hairikot.fi.

P.P.S. Tervetuloa Häiriköiden Spektakkeligaalaan Helsingin Lavaklubille 14.3. Luussa muun muassa kontrolloimattomia monologeja, Kansallisromantinen Puhekaraoke ja Paletacen Rillumarel-show.

Sota ja syntymyytti

Toimiva tarina vetää mutkat suoriksi, ja tosiasioilla ei ole aina niin väliä.

TEKSTI: TUOMAS TEPORA

KAIKKI TIETÄVÄT, että suomalainen historia-kulttuuri on sotapainotteista. Sen voi helposti havaita vaikkapa arkisessa kaupan kassajonossa vilkaisemalla iltapäivälehtien historiallisia erikoilteitä. Sota ei toki monopolisoi suomalaisten identiteettiä, mutta toinen maailmansota muistaminen on tutuksi merkittävin suomalaisia yhdistävä historian tapahtuma. Vaikka nyt vietetään itsenäisen Suomen 100-juhlia, sijoittuu Suomen syntymyytti kuin itse-oikeutetusti reilun 70 vuoden takaiseen toiseen maailmansotaan.

Miksi näin ja millainen tämä sotakuva tänään on? Toinen maailmansota tarjoaa hyvän tarinan, eivät suomalaiset sitä muuten muistaisi. Itsenäistymisen nimittäin johdi tavattoman verteen sisällissotaan, jonka kohottaminen kansalliseksi vapausmyrkyksi ei onnistunut edes sodan voittoaikalla valkoisilla. Veljesurma on myyttinen käsite, mutta ei toimi yhdistävänä tarinana. Suomalaisten toinen maailmansota onkin vuoden 1918 antiteesi, tarina uhruudesta ja yhtenäisestä pienkansasta itäisen suurvallan armoilla.

Toisen maailmansodan harras muistaminen tarjoaa toimivan kansallisen syntymyytin – taistelulla ja uurella saavutetun vapauden vaaliminen on nationalistin tehokkainta käyttöväline kaikkialla maailmassa. Toimiva tarina vetää mutkat suoriksi: juhlapäivinä vallitsevassa sodan muistamisessa on harmavmin totuttu käsittelemään sodan kipeitä ja pinnan alla pieryviä puolia tai jatkosodan poliittisia ongelmia.

Kansanomaisissa mielikuvissa sota tulkittiin voittopuolaisesti talvisodan etoetsen kautta.

Tämä yksivivaainen sodan muistikulttuuri elää ja voi hyvin tänäänkin, vaikka ei edustakaan koko totuutta sodan muistamisesta. Selvä on, että konservatiivinen sodan muistaminen ärsyttää monia ihmisiä, etenkin sukulopivikanoivaa nuorisoa. Siitä huolimatta esimerkiksi **Sirkka Ahsen** ja **Pilvi Torstin** tutkimusten mukaan nuorisolle ja nuorille aikuisille juuri toinen maailmansota tarjoaa edes jollakin tavoin jäsenytneen kotimaisen historian merkkipaalun.

Esimerkiksi hyvinvointivaltion rakentaminen ei resonoi lainkaan sodan tavoin. Se ei ole toimiva myytti.

SUOMALAISSA YHTEISKUNNASSA sodan muistikulttuurille on hankalaa olla täysin välinpitämätön: "kaikki" esimerkiksi tietävät *Tuntemattomasta sotilaan*. Vuonna 2006 tehdyn nettikyselyn mukaan vain vähän yli puolet vastanneista tosin osasi sijoittaa **Väinö Linnan** romaanin vanhan elokuvaversion jatkosotaan. Selvästi yli kolmannes luuli sen sijoittuvan talvisotaan.

Tässä onkin kulttuurisesti vallitsevan kansanomaisen muistikulttuurin ydin – tosiasioilla ei ole niin väliä, kunhan tarina on toimiva ja lisää ihmisten kollektiivista isetuntoa. Muutos muistikulttuurissa on kuitenkin tapahtumassa ja osin jo tapahtunutkin. Pitkälti reaktiona ususpatriotiseen muistoalatoon, viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana akateemisesta historiantutkimuksesta on yleisajustettu runsaasti kirjallisuutta sodasta vaikeina, uusillekin sukupolville perityinä kokemuksina ja identiteetteinä.

Näistä on myös tullut julkisuuden puheensiteitä, joissa ei suinkaan vain rakenneta vaikeiden kokemusten kautta tarinaa Suomesta uhriina.

Kirjoittaja on dosentti ja tutkija Helsingin yliopistolla. Tepon teos *Sinun puolestas elää ja kuoli – Suomen liput, nationalismi ja verihrä 1917–1945* (WSOY 2011) palkittiin vuoden tiedekirjana ja *Sodan henki* -teos (WSOY 2016) sai Lauri Jäntin säätiön kunniamaininnan.

Korsukurje Ilman isoisää

OPISKELIN MUINOIN muun muassa suomalais-ugralaista kansatiedettä ja kulttuuriantropologiaa. Ystävälliseen kuuluu myös uskontotieteilijöitä ja folkloristeja. Kaikilta näiltä perinnettieteilijöiltä opin yhden yleismpäevän historiantutkijaksi liittyvän rakenteellisen seinän: perinteet hyppäävät usein yhden sukupolven yli.

Isovanhemman statusen saavuttaneet ihmiset ovat usein juuri niitä henkilöitä, joiden avulla yleisukopolivinen perinne jatkaa elämänsä. Tästä minulla on omaakin kokemusta: kuvanveistäjäisäni, joka on myös saanut puusepänkoulutuksen, opetti pojalleni – josta sittemmin tulikin puuseppä – kaikkia niitä hauskoja ja kiinnostavia käden-taljoja, joita hänellä ei ollut minulle kiireisinä työvuosinaan aikaa opettaa. Tämä havainto veti haikkeksikin.

OLEN KASVANUT ILMAN isäpuoleista isoisääni, suutarina toiminut **Tedor Vilhelm** kuoli Helsingin pommiluksissa vuonna 1944. 1900-luvun sotaisuudet tuottivat Suomeen paljon sotaorpoja. Vuonna 1918 noin 20000 lasta menetti huoltajansa ja vuodet 1939–1945 jättivät jälkeensä noin 50000 sotaorpoa.

Sotaorvat ovat traumaajensa takia olleet hiljaa vuosikymmeniä.

Sotaorvat ovat traumojensa takia olleet hiljaa vuosikymmeniä, ja viime sotienkin aikaansaorpus on alkanut tuottaa muistelmakirjallisuutta ja vertaistointiamta vasta vuosiuhunnan yhteensä – uhrien eläköidyttyä. Sotaorpus on tuottanut myös kulttuurisen tappion yleiskopulivisesti. Miten mitään arvo sille kaikelle, mikä on hävinnyt potentiaalista perinteensittäjän kuoltua liian aikaisin?

Minkälaisiin menetelmin siirtää se esimerkiksi kansantalouden kielelle?

OPISKELIN MYÖS POLIITTISTA historiaa, ja silloin ehkä ensimmäistä kertaa aloin kaivata isoisääni. Hän sai vuonna 1918 kymmenen vuoden tuomion ja istui siitä osan Tammisaaren ylipolstissa” eli vankileirillä, jossa oppi suutarin ammattiansa. Olsi ollut kiinnostava keskustella tenttikirjojen lukemisen lisäksi oman isoisän kanssa noista tapahtumista, joista hänellä olisi ollut ensikäden tietoja. Kuinka paljon paremmin olinkaan ymmärtänyt vuoden 1918 tapahtumia!

En onneksi koskaan ole oppinut itsenäisyyttämme sotien kautta. En toisaalta koskaan oppinut myöskään pitämään itseäni sotien uhriina, mutta sitähan minä todellisuudessa olen. Nyt vanhenevana miehenä osaan arvailla sitä, mitä kaikkea olin voinut oppia, jos minulla olisi ollut isoisä. Olinko minäkin polkain tavoin oppinut joltain kiinnostavia käden-taljoja, jos olin lapsuudessani istunut isoisäni suutariverstaan nurkassa? Entä olinko oppinut ymmärtämään syvemmin Helsingin työläishistoriaa, jota olen vanhempien oppinut rakastamaan.

MISSÄ AATU LUURAA?

PUUHA KOKO PERHEELLE! TÄHÄN LEHTIEN ON PILOTETTU KOLME AATUA, LÖYDÄTKÖ NIISTÄ KAIKKI? HURRA, JOS LÖYDÄT, SAAT KUNNIA JA MAINETTA KERROTUASI SAAVUTUKSESTA TUTUILE JA KYLÄNMIHELLE.

ILTA-HÄIRIKÖT EXTRA – Kansataisteli on Häiriköt-pääaman julkaisu, joka ilmestyy maksutta *Voima*-lehden (2/2017) välissä. **Päähäirikö** Jari Tamminen **Toimistuhäirikö** Raimo Pesonen **Häirikö** Iida Simes **Lotta** Veera Järvenpää **Esteetikko** Antti Kukkonen **Viestimes** Elina Hiironiemi.

Häiriköt-päääma on riippumaton ja sitoutumaton toimija, joka saattaa yhteen akateemisen tutkimuksen ja kulttuurihäiriön. Taitteen ja aktiivisin räppäimästä löytyvä kulttuurihäiriönä on oiva keino tutkia yhteiskuntaamme: purkaa merkityksiä ja kiinnittää huomio epäkohtiin. Termi kulttuurihäiriönä (*culture jamming*) on johdettu sodankäynnin liittyvistä termistä radiohäiriönä (*radio jamming*). Radiohäiriönä pyritään luomaan häiriöitä viestin lähettäjän ja vastaanottajan välillä. Samoin kulttuurihäiriönä luu häiriötä sinne, missä niitä ei odoteta, ja nämä häiriöt mahdollistavat maailman näkemisen toisin. Häiriköt haastavat valtakeskitetyt esimerkiksi vastainnokin, katutaiteella ja performanssin luoden samalla spektaakkela. Lisää Häiriköistä ja kulttuurihäiriönästä osoitteissa hairikot.fi sekä facebook.com/hairikot

Sattumaa ja sähläystä

Professori Markku Kuisman mukaan kokemus kansallisvaltiosta ja kansallisesta yhteisöstä on kuvitteellinen. Laupeaksi ja suvaitsevaksi ei muuttua pelkästään päättämällä.

TEKSTI: RAIMO PESONEN KUVA: ELINA HIIRONIEMI

MARKKU KUISMA nauraa, kun muisturan hänen kiteytyneen joskus historiakäsitteensä kirjainyhdistelmään "SS" – "sattumaa ja sähläystä".

Kuisma, Helsingin yliopiston Suomen ja Pohjoismaiden historian professori, täsmentää tarkoitaneensa tapahtumahistoriaa ja kutsuu Ukrainan tapauksellisen halventavaksi – mutta ainoastaan sodan palvontaa kohtaan. Sodan palvonalla hän tarkoittaa kuvitelmaa siitä, että sodassa olisi kysymys jostakin muusta kuin verestä ja suolenpäästä.

Ihmiset toimivat maantieteen, talusmaantieteen ja kulttuuristen muodostelmien ja rakenteiden kehikossa. Suuri osa eri ihmisryhmien pyrkimyksistä ei toteudu, ja tavoitteiden yhteen-törmäyksiä syntyy sattumia ja sähläystä, mistä Suomen itsenäistyminen on hyvä esimerkki: Suomi syntyi myllerryksistä, joita ensin maailmansota – eräänlainen Euroopan sisällissota – tuotti. Se piristi vanhoja keisarikuntia ja tuotti täysin ennakoimattomia loppuloksia. Yksi niistä oli Suomen tasavallan syntyminen, joka ei olisi ollut mahdollista, jos Venäjän ja Saksan keisarikunnat eivät olisi kokeneet tappiota.

Kuisman mielestä on turhaa käydä enää keskustelua kummankaan Suomen sisällissodan osapuolen isänmaallisuudesta tai epäisänmaallisuudesta. Tilanneet vaihtelivat, ja ne muokkasivat myös osapuolien tavoitteita.

Perustarinan mukaan Saksa tuli auttamaan meitä itsenäistymään suurin piirtein sinisten silmienme ja vaalean tukkame tähden. Todellisuudessa kyse oli Saksan pyrkimyksistä estää vihollisvaltion avautumista uutta itärintamaa Murmanskin kautta. Jos Suomea ei olisi samaan aikaan irrotettu entisestä emämaastaan, Saksan tunkeutuminen Suomen alueelle olisi häirinyt Venäjän kanssa käytyä rauhanneuvottelua.

Saksan kiinnostus Itämeren koilli-

seen kulmaan liittyi myös talouteen. Vuoden 1918 kesän ja syksyn aikana Suomen ulkomaankauppaa koskevat sopimukset oli hyväksyttävä Berliinissä, ja uudet isännät halusivat provisions jokaisesta puu- ja paperilastista.

KUISMA LÖYTÄÄ Suomen sisällissodasta yhtymäkohtia niin 1990-luvulla tapahtuneeseen Jugoslavian hajoamiseen, Syyrian sisällissotaan kuin Ukrainan sisäiseen ja ulkoiseen kriisiin. Jugoslavian sodassa nähty etniset puhdistukset eivät olleet tuntemattomia Suomen sisällissodassakaan.

Nimestään huolimatta sisällissota ei käytännössä koskaan käydy ilman

muiden valtioiden sekaantumista. Suurvaltojen alueelliset ristiriidat voivat toimia sisällissodan syykkienä, mutta suurvallat myös vaikuttavat etujaan konfliktialueilla.

Sotaa on pidetty pitkään valtioiden luontaisena ominaisuutena.

Ulkoisista sekaantumisista huolimatta Suomen sisällissodan ryhmittymien rajat pysyivät selkeimpinä kuin esimerkiksi Syyrian nykyisessä kaaoksessa. Tämä ei kuitenkaan ollut itsestään selvyyttä: esimerkiksi saksalaismielisten jääkärien ja **Mannerheimin** kaltaisten Venäjän armeijasta valkoisten riiveihin siirtyneiden upseereiden välillä vallitsi voimakkaita jännitteitä.

Keväällä 1918 Mannerheimin suuri halu oli marssia ristiretken kärjessä Pietariin, vapauttaa se, lyödä bolševikit ja palauttaa vanha Venäjä kaikessa loistossaan valtaan. Tsaririn Venäjän paluu olisi vaarantanut uudeksi isännäksi asettuneen Saksan tavoitteet Suomen suunnalla.

KUISMA KOROSTAA, etteivät maailmansodan tai sisällissodan usvassa toimineet ihmiset olleet sen ryhmittymä tai pahantahoisempia kuin nykyisetkään. Pyrittiin kohti tavoitteita, jotka usein matkan varrella osoittautuivatkin mahdottomiksi. Omia tekoja selitettiin jälkikäteen parhain päin ja pahuuksia ulkoistettiin viholliseen. Tämä päti

kaikkiin osapuoliin – ja sama toimintatapa on edelleen suosiossa.

Suomeen tulleet saksalaisjoukotkin ihmettelivät sisällissodan vortraajien julkimutta. Sellaista venuodutusta ei voi pyhittää kuin luomalla vastustajasta kuvan hirvittävästä olentona.

Historioitsija voi kunnioittaa väkivallan uhreja lisäämällä tietoa ja oppimalla virheitä. Kuisma haluaa perehtyä siihen, miten syksyn 1917 väkivaltaa ilmapiiriin kirjityminen ja kevään 1918 sisällissota olisi voitu välttää.

Oleennaista on tutkia sitä tietä, joka on johtanut sotaan: Millaisia valintoja matkan varrella on tehty? Mikä ovat ne risteykset, joissa oltaisiin voitu valita toinen suunta?

Jälkikäteen on helppo nähdä, kuinka sotaan johtavia valintoja on perusteltu tunteisiin vetoavilla tarinoilla. Sotaa oikeutetaan usein "historian vääryyksillä", joita voi löytää jokaisen kansan menneisyydestä, mutta tarvittaessa niitä voidaan myös keksiä.

Ihmiskunnalla on velvollisuus oppia sodaksi kutsuttuun onnettomuuteen johtaneista kehityskuluista. Esimerkitapauksista ei ole pulaa.

SOTA ON OLLUT ihmiskunnan historiassa kauhistuttava voima, joka on synnyttänyt nopeita muutoksia. Kuisma lainaa sosiologi ja historioitsija **Charles Tillyn** kiteytystä "sota synnytti valtion, ja valtiot käyvät sotaa".

Sota synnytti valtion, ja valtiot käyvät sotaa.

Kaupparauhan ylläpitämiseksi ja omien markkinoiden laajentamisen tarvittiin sotataistoa. Siitä tuli pysyvä instituutio, joka tarvitsi verotusta ja lainasääntöä – syntyi valtio.

Sota ei ole mikään ihmisen luontainen ominaisuus, mutta siitä on pidetty pitkään valtioiden luontaisena ominaisuutena.

Kuisma toteaa, että ajatus ihmiskunnan asioiden järjestämisestä soti-

matka on itse asiassa melko uusi. Kärsimyksen problematiikkaa pohtineita ajattelijoita on aina ollut, mutta sotien on nähty kuuluvan väistämättömästi ihmisen kohtaloon, kuten kulkuraudit, syntymä ja kuolema.

Samaan aikaan jokainen on tajunnut, että sota on suurta liiketoimintaa. Niin keskiajalla, ennen sitä ja sen jälkeenkin.

Sisällissotia ei koskaan käydy ilman muiden valtioiden sekaantumista.

Taloudellisen merkityksensä ohella sota on kiehtonut ihmisiä, koska sodalla muutetaan nopeasti valtasuhteita – tai ainakin

kuvitellaan niin. Sota on myös jännittävää, sarja äärimmäisiä tilanteita. Sodassa ihmisen voi tehdä sankarillisia tekoja ja hänen toimintaansa voivat ohjata yleiset tavoitteet.

Mutta jos katsolemme sodankäyntiä yleistyden näkökulmasta, olemme ihmellisessä haaksirikossa. Sota itsessään on julmaa aineellista ja henkistä tuhoa, ja sen tilalle pitäisi keksiä jotain muuta.

VASTAPUOLIN LUOMINEN ja demonisoiminen ovat risteyksiä tiellä, jolta paluu on vaikeaa, mutta vartotta. Poliittisista näkemyksistä ei tarvitse olla samaa mieltä, mutta on tärkeää yrittää ymmärtää toisten toiminnan taustoja ja löytää jokin kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu, eikä tyytyä ajattelemaan, että nuo eivät usko kuin voima.

Nationalismin analysointu tutkija **Benedict Anderson** lanseerasi "kuvitteellisen yhteisön" käsitteen klassikko-teokseensa *Imagined Communities*. Usko kuvitellun yhteisön olemassaoloon ja henkisen sitoutuminen siihen mahdollistavat laajojen valtiojärjestelmien toiminnan.

Tarkastelun kohteena voi olla etniseen, kielelliseen, maantieteelliseen ja kulttuuriseen yhteisöön ja sen satojen tai tuhansien vuosien kehitykseen perustuva kokonaisuus. Yhteisön kuvitteellisuus tarkoittaa, että ihmisen voitua yhteistyötä sellaisen ihmisen kanssa, jota ei ole koskaan nähnyt, ja jota menneiden sukupolvien kanssa – ja se kokemus voi olla vahva.

Kuvitteellisten järjestelmien käsitteestä on esittö myös vastauksia kansallisvaltiolle ja nationalisille tyypilliseksi katsottuun sotaisuuteen. Esimerkiksi Euroopan unionissa kansallisvaltioiden rajojen häivyttäminen on esittö vapaakaupan olta keino rauhan säilyttämiseen – samalla kun sosiaalisten kriisien ja autoritaaristen liikkeiden nousun torjuminen on jäänyt vähemmälle huomiolle.

Kuisma muistuttaa, että laupeaksi, suvaitsevaksi ja monikulttuuriseksi yhteisöksi ei muuttua pelkästään päättämällä, että nyt kuvittelemme toisella tavalla kuin ennen. Vaikka kokemus kansallisvaltiosta tai kansallisesta yhteisöstä on kuvitteellinen, yhteisöissä vaikuttaa pitkä historia. Vasta uusien kokemusten kautta syntyy uudella tavalla organisoitu kuvitteellinen yhteisö.

Markku Kuisma sanoo puolisiksi leikkilään, että "kuviteltu yhteisö" käsitteen käyttö pitäisi kieltää ainakin suomen kielessä, koska termi herättää paljon väärinkäsityksiä: "kuvitteellisuus" saa yhteisön tuntumaan vähemmän kestävältä ja johtaa helposti ajatukseen "hei, meihin voidaan vain vaihtaa kuvitelmaa".

Kuisma korostaa, että kyse ei ole asioiden muuttamattomuudesta vaan siitä, että satojen tai tuhansien vuosien kehityskulut täytyy ottaa huomioon.

Uuteen ideologiaan pohjautuvat vallankumoukset ovat usein päätyneet irvikuvikseen tai ainakin pettymyksiin. Esimerkiksi Venäjän vanhat rakenteet tulivat näkyviin varsin pian tsaririn vallasta syöksemisen jälkeen bolševikkien harjoittamasta "toisin kuvittelemista" huolimatta.

VALTIOIDEN SYNTYHISTORIAT poikkeavat toisistaan melkoisesti. Ihmiset ovat kaikilla pohjimmillaan samanlaisia, mutta ympäristöt ja pitkäaikaiset historialliset jatkumot ovat muovanneet valtioista hyvin erilaisia.

Kuisma hymähtää, että joku pitävää suomalaisia aikoinaan alempana rotuna, joka ei ollut kykenevä muodostamaan valtiota. Se johtui vain siitä, että täällä oli niin vähän väkeä ja isot metsät. Pohjoismaissa ja varsinkin Suomessa moderni valtio syntyi rinta-

rinnan kansalaisyhteiskunnan ja yhteiskunnallisten joukkoliikkeiden kanssa, minkä vuoksi useimmilla kansalaisilla on vahva tunne siitä, että valtio on meidän. Ja jos se ei toimi hyvin, se täytyy vain panna kuntoon.

Pohjoismaiden alueella asuneita ihmisiä pidettiin aiemmin kyvyttöminä valtioiden muodostamiseen, mutta nyt jlenkatseen suunta on vaihtunut: saatamme arvioida nenävarvasta pitkin niitä maita, joiden yhteiskunnat vai-

kuttavat epävakailta ja kärsivät luottamuspuhlasta.

Miksi Venäjä ei ole sellainen kuin me toivoisimme sen olevan? Miksi se ei toimi kuin kehittynyt länsimainen demokratia? Tai Kiina, tai Intia? Niiden historiaa löytyy useiden sisäisten ja ulkoisten paineiden kautta syntyneitä pitkiä kehityskulkuja, joiden hiomat rakenteet ovat vahvoja eivätkä muutu helposti.

Läntisen demokration edistäjät ta-

voittelevat välillä sodan avulla valtioiden sisäisten valtasuhteiden nopeaa muutosta. Saatetaan aivan vilpittävästi uskoa siihen, että kun paha valtiokoneisto poimitetaan pois pävilästä, meidän valtion kablet kirovat, esin nousee demokraattisesti ajatteleva ihminen, joka on ikään kuin löytänyt perusolemuksensa.

Vallitettavasti asia ei ole niin yksinkertainen.

Kun vapaussota jäi papilla päälle

Elias Simojoen ideologia kumpusi Raamatusta ja fasismista.

TEKSTI: MIIKA SIIRONEN KUVA: OULUN MAAKUNTA-ARKISTO

ÄÄRIKKEISTOLAINEN pappi Elias Simojoki (1899–1940) osallistui elämänsä aikana neljään eri sotaan.

Simojoki kasvoi perheessä, jonka elämää määrittelivät herännäisyys, maalaisivistyneistön kulttuuriset ihanteet, taloudellinen turvallisuus ja staattinen agraarinen ympäristö. Elias kasvoi kiinni herännäistupien lämpöön iemien sisänsä **Wilhelmi Malmivaaran** ja **Mauno Rosendahlin** kaltaisten suurten körttipuhujien henkeä. Klassinen, helleinen maailman ihanteita painottanut koulusivistys Oulun lyseossa veisti Elias Simojoen maailmankuvan muodoltaan valmiiksi. Silti vasta sisällissotaa kokemuksena muovasi Simojoen ideologian. Talvisodassa hän kuoli.

Taistelussa Simojoen poikkeukselliset luonteomaisuudet pääsivät esiin. Hänen kylmähermoisuutensa ja rohkeutensa perustuivat pitkälti pohjimmaiseen uskoon omasta kuolemattomuudesta. Hän oli karismaattinen, loistava hengetuomija, joka sopeutui vaivatomaan sotatilään. Hän oli totisesti sodan poika.

SIMOJOEN UTOPIAKSI tuli Suur-Suomi. Sotaretket avautuivat hänelle seikkailujen näyttämönä, mutta nuorten rintamatoverien kuolemat sotivat niiden sisäisen käsikirjoituksen. Simojoki syytti edellä sotaaan työntänyttä edellistä sukupolvea.

Palkkioksi porvarillisen hallitusvallan pelastamisesta

Simojoki asteveljineen tunsu saaneensa liian vähän resursseja uusille sotaretkilleen ja turhan niukasti päätösvaltaa pysyttämässä valtion hallintaan. Sodan uhrit huusivat hänelle kumpujen alia juuri näiden petosten korjaamista.

Uhrit alkoivat edustaa lunastamatonta kansallista lupausta ja asettivat Simojoen ristiriitaan valtaapitävien kanssa. Sinimustia – 1930-luvun fasisista nuorisoliikettä – johtamalla hän yritti luontensa mukaisesti ”pelastaa” uuden sukupolven. Hän halusi estää sitä joutumasta fyysisesti ja henkisesti huonosti valmistuneena varmana pitämänsä uuteen sotaan.

Ideologiansen Elias Simojoki muotoili jonkinlaisen jatkuvan vapausodan mallin, jonka tavoitteena oli inhotun

Vastavalmistunut pappi 1923.

Ristiretki Karjalaan oli Jumalan tahto

Usko oli väkevää, kun Marski ja papit kannustivat pyhään sotaan.

TEKSTI: JOUNI TILLI KUVA: SA-KUVA

”KUTSUUN TEITÄ KANSSANI pyhäin sotaan kansakuntamme vihollista vastaan. Sankarivainajat nousevat kesäisten kumpujen alta jälleen rinnallemme tänään, jolloin lähdemme Suomelle turvattuun tulevaisuuden luodaksemme Saksan mahtivain sotavoinnin rinnalla ja astotovereina vakain mielin ristiretkelle vihollistamme vastaan.”

Näin väkevästi julisti marsalkka **Mannerheim** jatko-

sodan alussa päiväkäskyssä. Jatkosodassa armeijassa palveli noin 500 luterilaista sotilasta, kotirintamalla oli noin tuhat pappia. Rovasti **Rolf Tiivola** oli yksi heistä.

Tiivola vertasi tilannetta ensimmäiseen ristiretkeen. Vuonna 1095 paavi **Urbanus II** esitti kehoituksen lähteä taisteluun kristinuskon vihollisia ja pyhän maan häpäisijöitä vastaan. Tiivola korosti, että tällaisesta

sodasta oli kyse myös jatkosodassa.

”Sillä nyt on totiaan kyseessä ristiretki aito uskontomia ja Jumalan vihollisia vastaan, kansojen orjuuttajia, sortajia ja väkivallantekijöitä vastaan. [–] Jumala on johtanut asiat niin, että Eurooppa on herännyt ja noussut yhtenä miehenä ihmiskunnan verivihollista ja Kristuksen vihollista vastaan.”

Eira Heikkonen

venäläisyyden lopullinen poistaminen. Kansallisromanttisesta kuvastosta poimittu yllätytti, heimokansoista koostuva Suur-Suomi, sai toimia päämääränä.

Nuoruden kiihkolla ja epärealismilla Elias Simojoki ryhtyi toverineen ajamaan kansallista Karjala-Seurassa (AKS). Samalla innolla he liimasivat puheissaan yhteen sirpaleiksi pistoutunutta kuvaa yhtenäisestä kansasta. Tuo välietappi varustauduttua tulevaan sotaan – lopulliseen vapausotaan, jossa mennet uhrit lunastettaisiin.

SIMOJOKI RAKASTUI sotaan sankaruuden ja heidän kentänään, ja nämä tuntemukset vain vahvistuivat kahdella

epäonnistuneella heimosotaretkellä (1919, 1921). Monista taistelutovereistaan poiketen juuri hän näyttää jääneen jumiin sotaan. Vuosien 1918–1921 sodissa kaarteista tovereista, ”näkyvämmien armeijasta”, tuli hänen elinikäisen sovitusyönsä lähde.

Simojoki ei rakastanut sotaan itsessään vaan sen mahdollistava vaikutusta ja äärimmäisyyttä. Hänen viimeisiä elinviikkojaan kuitenkin leimasivat ahdistus kotipaikan miesten kuolemista ja pelko lopullisesta tappiosta. Niissä voi nähdä kasvun ihmisyyden seuraavalle portaalille. Kaksikymmenvuotiaana taistelu elämästä ja kuolemasta oli hänelle aisteltavan korkein tähtyttyminen. Neljäkymmentävuotias Simojoki soti enää velvollisuudesta eikä enää sodassa olemisen riemusta.

SIMOJOKI eli aikakautena, jolle oli ominaista purkauva kollektiivisuus, sekularisoituminen ja yksilöityminen. Simojoen elämän suuri tragedia oli se, että hän pyrki kääntämään ajan pyörää taaksepäin. Kaikki halusivat vuoden 1918 jälkeen kansallista integraatiota, mutta Simojoen kaltaiset halusivat sitä muodossa, joka oli ollut ennen modernisaatiota ja luokkaristiriidan puhkeamista. Tämä malli oli tuomittu häviämään 1930-luvun politiikan valtavirralle – sovitteleva ja uudistuksia ajaneelle integraatio-konseptille.

Kirjoittaja valtiotieteen tohtori ja poliittisen historian tutkija, jonka teos *Mustan lipun alla – Elias Simojoen elämä ja utopia* julkaistiin tammikuussa 2017 (Atena).

Yllättävät taistelutoverit

KUN KATSOMME esimerkiksi Lähi-Itään, huomaamme länsimaiden tukevan tahoja, jotka taistelevat rinnakkain Issin kanssa. Samalla Nato-maa Turkin pommittaa kurdeja, jotka puolestaan taistelevat jihadistien vastaan. Ennakoinnattomat jaot rintamalinjoissa kuuluvat sotiin, ja Suomen käymät sodat eivät muodosta poikkeusta tästä.

HELINGISTÄ LÖYTYY muistomerkki toisessa maailmansodassa Saksan SS-joukoissa kaatuneille suomalaisille. Helsingistä löytyvät myös muistomerkit samassa sodassa kaatuneille suomalaisille juutalaisille ja muslimille.

JARI TAMMINEN

Lauri Elias Simojoki (s. 1899, k. 1940)

- Toimi pääosan työurastaan pappina Kiuruvedellä.
- Osallistui sisällissotaan 1918 valkoisella puolella ja heimosotaretkiin 1919–1922.
- AKS:n, venäläisvihaan lietsoneen opiskelijajärjestön, perustajajäsen vuonna 1922.
- Isänmaallisen Kansanliikkeen (IKL) kansanedustaja vuosina 1933–1939.
- Sinimustat-nuorisjärjestön johtaja vuosina 1933–1936.
- Sai tuomioita lupalauskiikkytyksistä ja sananvapautta rikkoivista kirjoituksista.
- Talvisodassa vapaaehtoisena sotilaspastorina (JR 39).
- Kaatui 25.1.1940 Implahden Kunnussaarensa oleskelun lopettamassa kituvaa hevosta.

me Herran kasvojen edessä. [–] Siunatkoon Jumala tämän taistelun, joka on ollut osana Euroopan kansojen ristiretkessä historian julmimman jumalattomuusvaltion kukistamisessa ja erityisesti onnellisemman tulevaisuuden luomisessa Suomen heimolle.”

Björklundin mukaan Itä-Karjala kuului Suomelle uskonnollisista ja luonnollisista syistä. Se oli ”isien hien ja veren pyhittämaa” maata, joka tuli palauttaa osaksi oikeille omistajilleen. Sen vuoksi kenttäpiispa pyysi sinuasta ”ristiretkisotureilleen”, jotka ”raivasivat tietä rakkauden evankeliumille ja loivat Suomen suvulle suurta tulevaisuutta”.

ITÄ-KARJALAAN edennyt armeija ei pelkästään ottanut haltuunsa viholliselle kuuluneita maa-alueita. Se laajensi ja puhdisti suomalaisuuden tilaa.

Kenttäpiispa **Johannes Björklund** kirjoitti sodan alkupuolella: ”Isänmaallisesti ja uskonnollisesti on rajojme siirtämisen niiden luonnolliselle paikalleen oikein ja välttämätöntä. Taisteluumme taitelemme me olemme pyytäneet saada käydä sotam-

nationalistinen ajattelu paikkasivat reilusti käyttöä.

JATKOSOTA TARKOITTI luterilaisille papille tasapainoilua. Ristiretki-idean avulla pystyttiin hyökkäyssota esittämään puolustuksena ja pitiäytymään oikeutetun sodan perinteessä. Näin voitiin myös pyhittää esivaallan ratkaisut ja vaatia kansalaisilta tottelemista. **Martti Lutherin** mukaan ”älä tappa”-käsky ei sido esivaltaa. Samalla jouduttiin kuitenkin hylkäämään Lutherin periaate, jonka mukaan sota kuuluu maalliseen valtakuntaan eikä sitä voi oikeuttaa uskonnollisiin perusteihin: kristityt voivat joskus joutua puolustautumaan aseellisesti, mutta sota ei voi koskaan olla ”pyhä”.

Näin ristiretkellä myös oikeutettiin tunkeutuminen alueelle, jotka eivät koskaan olleet kuuluneet Suomelle. Kyseessä oli pyhän maan valloittaminen takaisin vääräuskoisilta. Uskonnollinen ja

aikanaan ristiretkiä johtaneita paaveja antikristuksina, koska paavi ei ollut maallinen esivaall, joka olisi oikeutettu käymään maallista sotaan. Pyhä velvollisuus voi olla ulospäisy vastuusta ja keino hilljääntä omatunto. Tämä on varsin ymmärrettävää erityisesti sotatiretteissa. Se voi kuitenkin olla vaarallista. Kuten **Adolf Hitleriä** vastaan nousseen saksalaisen Tunnus-tuskirkon johtohahmo, pappi **Dietrich Bonhoeffer** kirjoitti ennen kuolemaansa keskitysleirillä: ”Velvollisuusihminen päätyy lopulta räyttämään velvollisuutensa jopa paholaista kohtaan.”

Kirjoittaja työskentelee tutkijana Helsingin yliopiston tutkijakollegiumissa. Hänen teoksensa *Suomen pyhä sota – Papit jatkosodan julistajina* sai Vuoden kristillinen kirja-palkinnon vuonna 2014.

Brändi:

Marsalkka Mannerheim

Hyvä tuotemerkki yhdistää kokonaisen kansakunnan ja myy myös globaalisti.

TEKSTI: JARI TAMMINEN

C. G. E. MANNERHEIMILLA on poikkeuksellisen rikas ja monipuolinen henkilöhistoria, jota on hyödynnetty laajalti. Me suomalaiset olemme myyneet toisillemme lähes kaikkea mahdollista kuviteltavissa olevaa Mannerheimilla. Mannerheim-brändi on kuitenkin hajanainen, ja siitä puuttuu tuihtarpeellinen dynaamisuus. Onkin aika yhdistää voimamme kansallisis-

sa talkoissa ja yhdistää Mannerheim-brändit.

Tässä esitellään Häiriköt-päämajan luomus, uusi 360 asteen kanavarippumattoman tarinankerronnan mahdollistama brändistrategia Mannerheim-tuoteperheelle kaikkien suomalaisten vapaasti käytettäväksi.

Toimittuaan vuosia Venäjän keisarikunnan armeijan upseerina Carl Gustav

Emil Mannerheim johti sisällissodassa valkoisten joukkoja historiallisen menestyksekkäästi. Sitä seurannut toisen maailmansodan aikainen Suomen puolustusvoimain ylipäällikkyyks ja sodan päätyttyä koittanut presidenttiyys luovat ainutlaatuisen platformin Marsalkka Mannerheim -brändin rakentamiselle.

Uuden brändistrategian mukaisesti erilliset Mannerheimit – maahanmuuttaja-Mannerheim, lahtari-Mannerheim, sotasankari-Mannerheim ja valtionhoitaja-Mannerheim – sulautuvat yhteen ikoniseksi Marsalkka Mannerheim -brändipersonaksi. Brändifusion jälkeen kaikkien Mannerheimilla myytävien tuotteiden viestintä yhdenmukaistuu ja synergiaedut koituvat kansakunnan hyväksi.

VAPAAHERRA MANNERHEIM osoitti jo ellessään olevansa suunnannäyttäjäksi henkilökohtaisen brändin rakentamisessa. Hän loi toimillaan vahvan pohjan pyrkimyksille tuoda hänen brändinsä 21. vuosisadalle. Mannerheim kontrolloi tarkasti jopa sitä, minkälaisia ja missä otettuja kuvia hänestä julkaistiin, minkä ansiosta meillä on käytettävissämme yhtenäinen kuva-arkisto, joka tuo tuulahduksen mannermaisen arvokasta ja hillittyä charmia tuotteeseen kuin tuotteeseen.

Mannerheim oli sekä nautiskeli ja että kosmopoliitti, ja hänessä yhdistyvät supisuomalaiset arvot ja aito kansainvälinen asenne. Tätä voidaan hyödyntää niin kuluttajille suunnattujen premium-tuotteiden kuin myös yritysasiakkaiden kansainvälisessä markkinoinnissa. Uusi Marsalkka Mannerheim -brändi toimii organisaatio- ja kohderyhmätahojen yli sekä ulkoisesti että sisäisesti aina muutosjohtamisesta ja johdon sitoutumisesta asiakasvalioiden kasvattamiseen ja uusasiakashankintaan.

Kukapa kansainvälinen businessmatkustaja ei arvostaisi yötä Helsingin legendaarisessa Marski-hotellissa

tai nuoripari hääyötä Tammer-hotellin Marski-sviitissä Marsalkan hyväksyvänsä katseen alla? Suomalaiset kuluttajat ovat aina ottaneet lämmöllä vastaan esimerkiksi "Marski" -nimellä myydyt lukematonta kirjat ja sarjakuvat, juhlarahat ja muistoesineet, mukit, t-paidat ja alkoholijuomat. Brändin vertaillisuudesta kertoo myös "Marskin" nousu jopa seksuaalivähemmistökustelun suunnannäyttäjäksi.

Ikonisen brändin fundamentit ovat siirrettävissä myös ulkomaille. Vuonna 2012 sai ensi-iltansa elämäkertaelokuva Marsalkka Mannerheimista, Keniassa kuvattu *Suomen marsalkka*. Sen herättämä laaja, yhteiskunnan eri kerrokset läpäissyt keskustelu osoitti, että konversio oli onnistunut ja Marsalkka Mannerheimin tarina herättää tunteita myös 2000-luvulla niin Suomessa kuin ulkomaillakin.

MARSALKKA MANNERHEIM taipuu myös uuden median viestintäkanaviin ja esimerkiksi natiivimainonnan työkaluksi – ei ole sellaista aatetta, jota "Marski"-kortin pelaaminen ei tukisi! Täyden spektrin dominanssi on mahdollista oikealta laidalta vasemmalle ainoastaan fokusta siirtämällä.

Kuluttajien sitoutumisesta Marsalkka Mannerheimin brändiin on myös tutkitusti korkea. Yleisradion vuonna 2004 järjestämä interaktiivinen multi-plattformikonsepti, *Suuret suomalaiset*, mittasi suomalaisten suurmiesten suosiota. Marsalkka Mannerheim voitti yleisökilpailun ylivoimaisen suvereenisti kilpakumppanien jäädessä tuleen makamaan.

Lity sinäkin voittajien joukkoon ja hyödynnä Marsalkka Mannerheimin tuomat mahdollisuudet kasvulle. Marsalkka Mannerheim -brändin persoonalliset arvot tukevat kasvustrategiaa ja mahdollistavat myös uusien markkina-alueiden valloittamisen. *Make Finland Great Again – Suur-Suomi nytten!*

Gilbert Lukalian ohjaama *Suomen Marsalkka* on suomalais-kenialais-virolainen yhteistuotanto. Elokuvasa Marsalkka Mannerheimin elämästä tarkastelemaan kenialaisen tarinankertojavanhuksen narratiivin kautta ja näytetään, millä tarina näyttää sen kuulevien kenialaisten lasten mielisä. Siksi tuttu tarina tapahtuu uudessa ympäristössä, lasten tuntemassa Keniassa.

Marsalkka Mannerheim Vodka on yksi Tallinnan Super-Aikon kesto-suosikeista. Vaikka kauppa käy, laatu ei välttämättä vastaa kaikista kovimpia vaatimustasoja.

BT-42: huono tankki ja supertähti

Teknisesti epäonnistunut BT-42 nousi suosioon Japanissa, ja lopulta japanilaiset fanit osallistuivat viimeisen säilyneen tankin pelastustalkoisiin.

TEKSTI: RAIMO PESONEN

TOISESSA maailmansodassa pieni ja myöhään teollistunut Suomi yritti pysyä aseteknologian kehityksessä mukana. Oman tuotteen kehityksen onnistumisiin kuului jo 1931 päivänvalon nähnyt Suomi-konepistooli, mutta epäonnistumisia riitti. Sodan aikana tuotantoon tulleen koiraimen Mynsky-hävittäjän ilmaukset eivät kestäneet säiden vaihtelua, ja neuvostoliittolaisten sotasalispanssareiden alustalle kiertäysperiaatteella rakennetut BT-42:t saavuttivat maineen legendarisen huonoina.

Neuvostoliitto hankki 1930-luvun alussa yhdysvaltalaisen Christie-panssarivaunun ja ryhtyi kehittämään sen alustan ja jousituksen pohjalta nopeita

BT-sarjan vaunuja. Panssarimuseon amanuensis **Jari Saurio** kertoo, että suomalaiset saivat BT-vaunun eri malleja runsaasti sotasaliiksi jo talvisodasta ja vielä lisää jatkosodan aikana. Kunnostettuja vaunuja käytettiin jatkosodan alkupuolella. BT-vaunu oli kaikkiaan teknisesti varsin epäsuhteuttava laite. Viipurin taistelussa kesällä 1944 yksittäinen BT-42 osui tykilleen tietyvästi 14–18 kertaa lähestyvään venäläispanssariin ilman havaittavia vaikutuksia. Puolet BT-42 -vaunuista menetetään sodan aikana. Yksi tuhoutui taistelussa, loput hylättiin teknisten vikojen vuoksi tai maastoon juuttuneina.

Sodan jälkeen yksi BT-42 säästyi romuttamiselta ja päätyi lopulta Parolan Panssarimuseon kokoelmiin. Hätäva-

rapanssari sai uuden elämän 2010-luvulla magna- ja anime-julkaisuissa ja nousi niiden myötä Panssarimuseon pr-tähdiksi.

RASKAASTI MURISIEVIEN moottoreiden ja massiivisten yliväliistöön sojottavien tykinpukien yhdistelmä on ollut oollista materiaalia viihdelehtisyydelle. BT-42 on löytänyt paikkansa japanilaisesta *Girls und Panzer* -animesta, jossa lukioalaistyöt kilpailevat koulujen välisissä panssarivaunurauksissa. Animen innoittamana on julkaistu myös *Suomili!*-manga.

Vaunun Japanissa saamalla julkisuudella on ollut suuri merkitys Parolan Panssarimuseon rinnekatoseräykselle, jonka tarkoituksena on kahden

suojakatoksen rakentaminen tällä hetkellä paljaan taivaan alla seisoville tankeille. Ulkona ruostuu harvinaisuuksiakin, esimerkiksi maailman ainoa KV-1E, vaikka suuri osa museon kokoelmasta sijaitseekin sisätiloissa. Amanuensis Saurio kertoo, että joukkorahoituskampanjalla saatiin kerättyä kaikkiaan 82 000 euroa, josta kerätykseen osallistuneiden japanilaisen lahjoituksen osuus oli 36 000 euroa. Parolassa BT-42:n edessä poseeraavat ja kannelta soittavat japanilaistruupit ovat kiinnostaneet suomalaisia mediaa, mikä on tietysti edistänyt joukkorahoituskampanjan ja ylipäättään museon näkyvyyttä kotimaassa. BT-42 on epäilemättä onnistuneempi pr- kuin panssarissaensa.

BT-42

Taistelupaino: 15 tonnia
Moottorin teho: 400 hv
Nopeus tuloilla: 53 km/h
Nopeus pyörillä: 73 km/h
Miehistö: 3
Pääse: 114 mm hauptsi m/18 (114 H 18, erglantilainen kartussilaukaustykki)
Valmistusmäärä: 18 kpl

BT-42 perustui neuvostoliittolaiseen BT-7 m/1937 -panssarivaunuun. Sarjavalmistus tapahtui torin muustoiden ja aseiden aseennuksen osalta VTT:llä (Valtion tykkitehdas) Jyväskylässä ja varustelun osalta Panssarikeskuksessa Varkaudessa. Ensimmäiset vaunut luovutettiin Rynnäkötykkipataljoonalle 26.2.1943.

Lähde: Panssarimuseo

Black metal ja sota

Sotatarinoista valitaan sopivat palaset kerrottavaksi – ja keksitään loput.

TEKSTI: AILA MUSTAMO

SOTA ON muodossa tai toisessa kuulunut aina metallimusiikin sanoituksiin ja kuvastoon. Aihe tarjoaa oivan kehysten miehelle sankaruudelle, ja tyylyn musiikilliseen ilmaisuun eivät mitkä tahansa teemat soviakaan.

Black metal -genre kuuluu metallimusiikin äärlähtäen. Aggressiivisen musiikin lisäksi se pyrki ravistelemaan kuulijaa sanoituksilla ja aatteilla, jotka merkitsivät monelle irtisanoutumisista niin sanotun valtavirran arvoista ja vastarintaa nylkyän arkharmaata hyvinvointiyhteiskuntaa kohtaan. Perinteisesti tämä on tarkoittanut satanismia, mutta entistä useammin myös nationalismia ja kansallissosialismia kaltaisia poliittisia aatteita. Kansallismielisten blackmetallistien puheissa nousevat esiin samat toisen maailmansodan tapahtumat, jotka ovat muutenkin keskeinen osa suomalaisten historiatietoisuutta.

TOINEN MAAILMANSOTA on populaarikulttuurin parhaiten tuntema sota joksinkin mustavalkoisine käsityksineen. Kuitenkin veteraanien ihannoitua voidaan pitää black metallissa kosuomaalaisena ilmiönä, joka saa

voimansa valtavirran uutisannallesiasta ajattelusta. Vertailukohtana voidaan käyttää toista black metallin suurvaltaa, Norjaa, jossa blackmetallistien sotakuvaus ajoittuvat viikinkien maailmaan ja esimerkiksi kaksi teemaa toisen maailmansodan aikaisesta vastarintaliikkeestä tehnyt Vreid on poikkeus säännöstä.

Valikoivasta historiantulkinnasta kertoo sekin, ettei tarinoissa korosteta koskaan ihannoitujen sotasankarien olleen sitä samaa sukupolvea, joka rakensi pohjan tasaapäivälle ja tasaisen harmaalle hyvinvointiyhteiskunnalle, tuolle black metallin sankariakkaa ihannoivan maailman kuvan viholliselle.

**Väinö Linna:
Tuntematon sotilas
(WSOY 1954, 477 s.)**

"Mustikanvarjujen välissä olevat hämähäkinseit kirotuivat ilkeästi käsiin, joiden ranteissa valitit mykkyivät kiivaasti." **Väinö Linna** *Tuntemattomassa sotilaassa* luonto heijastaa kauhua ja inhoa. Pasifismin taipuvainen lukija voi nykyteillä romaaniin äärelä. Toisaalta niin voivat tehdä myös ne, jotka puhuvat isänmaallisista veruhteista ihalevin äänenpainoin. Tuikinnat ovat erilaisia, koska myös lukutavat ovat. Vaikka kirjallilla on omat pyrkimyksensä, hän ei voi hallita teoksensa vastaanottoa.

Linna koki tulleensa sensuroiduksi käsitteilykseen tehtyjen muutosten vuoksi. Romanin herättämien esikertoitoiden perusteella kirjallisen pasifistisen pyrkimyksen kuitenkin välittyvät: Suomen armeija kieltäytyi 1955 yhteistyöstä **Edvin Laineen** elokuvaprojektin kanssa, mutta on siltämen esittänyt sitä varusmiehenä osana koulutusta. Armeijan suhtautuminen Laineen elokuvaan kuvaa tulkinpöytämuistoa. Kyse ei ole sen enempää "aidon" merkityksen löytymisestä kuin katoamisestaakaan, vaan lukutavasta.

RAIMO PESONEN

**Sandra Hagman:
Seitsemän kummaa veljestä
(Gaudeamus 2016, 296 s.)**

Ennen sotia homous oli virallisessa Suomessa tuntematon asia. Moni kuuli vasta armeijan lääkäreiltä moiseista. Nuori Suomi oli ottanut mallia natsi-Saksasta, jossa homoseksuaalisuus oli jyrkästi kielletty: "Suomen ja Saksan tieteellisellä yhteistyöllä oli pitkät juuret, mutta merkittävä on, että suhteet pysyivät tiivinä myös natsivallan aikaan."

Sittemmin heteroseksuaalinen ja nationalistinen kulttuuri on ominut sotamuistot. Vaikka taistelutarinoissa mainita poikarakkautta, homoseksuaalisia akteja harrastettiin jopa rintamalla. Vielä muutama vuosi sitten julkisessa keskustelussa pelättiin veteraanien loukkaantuvan puolesta kirjallisen pasifistisen pyrkimyksen kuitenkin välittyvät: Suomen armeija kieltäytyi 1955 yhteistyöstä **Edvin Laineen** elokuvaprojektin kanssa, mutta on siltämen esittänyt sitä varusmiehenä osana koulutusta. Armeijan suhtautuminen Laineen elokuvaan kuvaa tulkinpöytämuistoa. Kyse ei ole sen enempää "aidon" merkityksen löytymisestä kuin katoamisestaakaan, vaan lukutavasta.

IDA SIMES

**Dome Karukoski:
Tom of Finland
(Elokuvateatterissa)**

Touko Laaksonen (1920–1991) – eli **Tom of Finland** – näyttää viimeistään nyt muodostuneen uudeksi kansalliseksi ikoniksi. Suomi 100-juhlinnan keskeltä löytyvät Turun kaupunginteatterin *Tom of Finland* -musikaali, **Wäinö Aaltonen** museon *Touko Laaksonen – Tom of Finland. Musiikkita ja miehistä – näytelty ja Tom of Finland* -elokuva. Uhohtamatta tietenkään *Tom of Finland* -sotien Tom of Finland -pussilakanoita.

Ei olekaan yllätys, että *Tom of Finland* -elokuvasa tarinan kärti on rakennettu kansallisuusteeman liittyvän solavetaraan luoda varaan. Einympäristössä ennakkoilut hyvin tiedostavan taiteilijan elämän keskeiset kiintopisteet ovat traumaattisissa sotakokemuksissa ja muun muassa Helsingin ilmapuolustuksessa koettu ameriljaan homoseksuaalisuutta kohtaamisissa.

Hyvä niin, sillä perinteisessä kansallisuuspohissa sota ja maanpuolustusta on perinteisesti muisteltu konservatiivisen ihmisikälyksen kautta. Sitä huolimatta armeija ja sotamies on tietenkin ollut holtja ja heillä on ollut homoseksuaalisia suhteita niin kuin yhteiskunnassa muutenkin.

TUOMAS RANTANEN

Kawaii!

VIHTEELLISTÄ SOTAKUVASTO piisaa, ja toisinaan osa meistä ererhyt myös kuvittelemaan fiktiota faktaksi. Kuva sodasta ja kaikesta sotaan liittyvästä vääritystä ja samalla – ristiriitaisesti – vahvistu.

Siinä missä osa fiktiosta pyrkii luomaan vaikutelman autenttisuudesta, osa heittää autenttisuudella vesiliinua. Tämä autenttisuuden illuusion hylkääminen on sikäli arvostettavaa, että se muistuttaa yleisöä varomaan rakentamassa käsitystään historiasta heikolle perustalle. Hienoja Suomeen linkitty-

viä fiktiivisen sotakerrotaan esimerkejä on viime vuosina julkaistu muutamia.

NARUKI NAGAVAN manga-sarjakuvat *Valkoinen notia – Talvisota* sekä *Valkoinen notia – Jatkosota* (Punainen jätiläinen 2015, 2016) kuvaavat legendaarisen tärkeä-ampujan **Simo Häyhän** vastoinkäymisiä. Hieman odottamattomasti Häyhä esitettiin tarinassa nuorena naisena, ja muutenkaan kuvaus kansamme kohtalon hetkistä ei varsinaisesti osu yksin yleisesti hyväksytyt

historiankirjoituksen kanssa. Samoin uskottavuuden rajoja koettelee *Girls und Panzer* -animen kuvaus panssarisodankäynnistä, jossa lukioalaistyöt tykkivät menemään esimerkiksi suomalaisella BT-42-tankilla.

GIRLS UND PANZERIN suosion vauvedessä julkaistiin myös suomalais-japanilaisin voimin syntynyt *Suomili! – Sota-ajan tarinoita* -sarjakuvan (Sanmagumo 2016). Hieman *Valkoinen notia* -teoston linjaa mukailien *Suomili!*-albumin päättää tarina, jossa

JARI TAMMINEN

Tältä näytti pommieskun jälkeen Leonteijskin poikkikäydällä Moskovassa syyskuussa 1919.

Suomi oli terrorismin jättiläinen

Suomalaisella pommisodalla on väkevä historia.

TEKSTI: ALEKSI MAINIO KUVA: JUKKA RISLAKIN KOKOELMA

VENÄJÄLLÄ 1800-luvun loppu oli rauhatonta aikaa. Anarkistit, sosiaalivallankumoukselliset ja useat muut poliittiset voimat janoivat muutosta. Kun sitä ei ollut näköpiirissä, orot lovenivat. Pomi-iskujen ja salamurhien määrä lisääntyi, eivätkä vähäisimmitään tsaarilinkkejät olleet turvassa.

"Teon propaganda" säteili nopeasti Suomen suuriruhinuskuntaan. Routavuosien venäläistämispolitiikka herätti kiivaita protesteja 1900-luvun alun Pohjolassa, jonka vastarintavoimat otivat oppia venäläisistä terroristiaktioista.

Väkivalta leimahti ilmieliekkii, mutta paloi loppuun vain muutamassa vuodessa. Suomessa muistetaan lähinnä kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin salamurha, vaikka keisarierikin vastaan yritettiin attentaattia.

Aktivismin toinen kukoistuskausi alkoi maailmansodasta vuonna 1914. Saksalaiset osasivat antaa arvoa sabotasiteknikoille ja Venäjän sotakoneetta haluttiin horjuttaa nostamalla maan oppositiovoimat vastarintaan. Bolševikkijohtaja Vladimir Lenin ja itsenäisyydestä haaveilevat suomalaiset ylipoliittisaktivistit sopivat samalla suunnitelmiaan: suomalaisnuoria kouluttiin jääkäreiksi mutta myös "pomma-reiksiksi".

Saksalaiset komensivat miehiä käsiaseiden ja helvetinkoneiden kanssa Suomeen, Norjaan ja Venäjälle. Huhut "terroristeista" lähtivät liikkeelle, kun

kasarmeilla, satamissa ja kauppalavoilla tapahtui outoja räjähdyskäsia ja tulipaloja.

LOKAKUUN VALLANKUMOUS 1917 mullisti asetelman: bolševikit nousivat valtaan Pietarissa ja Moskovassa, ja Suomi irrottautui Venäjästä.

Itsenäisessä Suomessa jääkäriaktivistit nousivat suvereeniin valta-asemaan kansankunnan kaapin päälle. Monista aktivisteista tuli Suomen yleisikunnan (YE) tiedustelun ja poliittisen poliisin edustajia. He olivat valmiita jatkamaan taistelua Venäjää vastaan ja tottuneita käyttämään jopa terroris-mia.

Monet aktivistit haaveilivat Suur-Suomesta. He tahtoivat katkaista Suomen ja Venäjän siteet ikäjoiksi, mutta tavoite oli helpommin sanottu kuin tehty. Venäjän leivottomuudet olivat ajaneet liikkeelle valtavan kansanvaelluksen idästä länteen. Pelkästään

Suomen saapui kymmeniä tuhansia venäläispakolaisia, joista monet olivat bolševikkivallan leppymättömiä vihollisia.

Suomen ja muiden maiden viranomaiset turustautuivat Venäjän oppositiovoimien salanhankkeen vuoden 1918 aikana: emigrantit perustivat omia tiedustelu- ja taistelujärjestöjään, jotka käynnivät Neuvosto-Venäjän naapurimaita tukialueinaan.

Taistelujärjestöt toteuttivat kymmeniä pommieskuja, tuhopoltoja ja sa-

lamurhia rajan takana. Suomi oli yksi likaisen sodan tärkeimmistä eturvio-asemista.

SUURIRUHTINAS Nikolai Nikolaevitš ja muut tsaarin Venäjän inkarnaatioita unelmoineet voimat nousivat etualalle 1920-luvun alussa. Nikolain järjestöä kutsuttiin Venäjän Yleisostilalliseksi Liitoksi tai ytimekkäämmiin Rovsiksi. Se oli tsaaripuolueen kansainvälinen pakolaisarmeija, jonka aseellista siipeä johti Pariisissa asunut kenraali Aleksandr Kutepov.

Salainen taistelujärjestö loi yhteyksiä eri maiden turvallisuusviranomaisiin, ja verkkoon tarttuivat Ranskan, Britannian sekä Puolan salaiset palvelut, mutta myös pienemmät kalat: Suomen YE:n tiedustelu lähti innokkaasti mukaan Rovs-yhteistyöhön vuosina 1921–1927.

Suomi oli korvaamaton vastavallankumouksellisella pommisodalla. Bolševismistä vastaista sotaa oli vaikea käydä ilman strategisesti tärkeitä Karjalannannasta. Kannakselta ei ollut pitkiä taival Leningradiin eikä Moskovaan ollut kaukana.

Useita satoja pommimiehiä ja vakoojia lähetettiin Suomesta rajan taakse vuoteen 1927 saakka. Kun neuvostolehdet paljastivat ilmiön niin sanotun Trusti-skandaalin yhteydessä, Suomen yleisikunnan oli pakko rauhoittaa rajaluettua.

FASISTIT JA ANTISEMITIT Taistelujärjestöt nousivat etualalle 1930-luvun taitteessa. Venäläisen Tuuden Veljeskunta haaveili bolševikkien teloitamisesta ja salakuljetti aseita Leningradiin. "Bolševismi kuolee, Venäjä ei kuole", kuului iskulause.

Vuonna 1933 Rovskin aktivistit uudestaan Suomen suunnalla. Renessanssin taustalla olivat YE:n tiedustelu-upseerit ja **Gustaf Mannerheim**, joka välitti Rovsin johtajan kirjeitä Suomen yleisikunnan tiedustelulle.

Sotamarsalkka oli oikea mies vastavallankumouksellisen sodan harmaaksi emmissiksi, sillä hän oli tutustunut moniin valkokenaaleihin jo tsaarinarmeijassa.

Uusia tuhotyöfantasioita kehiteltiin vielä talvisodan kynnyksellä. Yksi salaliitto tähtäsi Stalinin salamurhaan. Vaikka tämä ja moni muu salajuono päättyi mahalaskuun, niiden arkkitehdit jäivät puumerkkisinä maailmanhistoriaan: salahankkeista kertyneitä todisteita käytettiin neuvostodiktatuurin ja Stalinin terrorin oikeuttamiseen. "Terrorismi vain vahvisti Neuvostoliittoa.

Kirjoittaja on filosofian tohtori, Suomen ja Pohjoismaiden historian yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa. Hänen teoksensa *Terroristien pesä – Suomi ja taistelu Venäjällä 1918–1939* (Siltala, 2015) sai Urho Kekkonen 70-vuotisjuhlasäätien palkinnon.

Leo Tolstoi ja isänmaallisuuden henki

Aikakaudet vaihtuvat, mutta perusasiat pysyvät samoina. Tolstoi ei olisi arvostanut puolustusministeri Niinistön puheita "reservikarkureista".

TEKSTI: JOHANNA VUORELMA

PUOLUSTUSMINISTERI Jussi Niinistö varoitti "reservikarkureista" maanpuolustuskursin avajaisissa tammikuussa. "Reservikarkuruuden" nostaminen yhdeksi avajaispuheen teemoista on yllättävää, koska ilmiö on marginaalinen Suomen puolustuksen kannalta.

Erittäisesti se hämmentää koska kansallismielinen uhkapuhe "reservikarkureista" on tuulahdus vanhaa aikaa ja sotaa ennakoiva retorikkaa.

LEO TOLSTOIN *Omantunnon kujan-juoksu: kirjoituksia rauhasta ja kansalaistottelemattomuudesta* (WSOY, 1981) tarjoaa kiinnostavia näkökulmia nykypäivän puheeseen kansalaisten puolustustahdosta, armeijasta ja asevarustelusta. Tolstoin 1894 alkujaan julkaistut ajatukset ovat tarkkanäköisiä, ajankoh-taisia ja universaaleja vuonna 2017.

Tolstoi ei voinut ymmärtää, miten isänmaallisuus jatkaa voitokulkuaan, vaikka sen edustamat arvot ovat ristiriidassa kristillisestä hyveajattelusta kumpuavan omantunnon kanssa. Lapsille kerrotaan, että tappaminen on väärin, mutta samaan aikaan opetetaan, että tappaminen isänmaan nimissä on hyveellistä.

Tolstoi käyttää käsitteitä patriotis-mi ja isänmaallisuus, jolla molemmilla hän viittaa tunteeseen, joka herätetään kansassa poliittisten päämiöiden saavuttamiseksi. Isänmaallisen tunteen avulla "teroitetaan vaivihkaa koko ajan sodan väistämättömyyttä, laillisuutta, edullisuutta ja jopa sankarillisuutta".

Tolstoille rauhan rakentaminen so-taa lietsomalla oli umpikuja, johon kansallismielisiin perustuvia euroop-

palainen järjestelmä oli ajautunut. "Tekisi mieli kysyä; ketä pirua tässä hämätään?" hän kirjoittaa.

TOLSTOI KERTOO hollantilaisesta I. K. Van der Veeristä, joka kiellettiin kiinnitysäänä vuonna 1896. Kirjeessään komentajalle Van der Veer perustele päätöksensä:

"Lapsena annoin opetta itselleni sotilaan työtä – tappamisen taitoa; mutta nyt kieltäydyn! Varsinkaan en halua tappa käskyä, mikä on tappamista vastoin omaatuntoa, vailla vähäisintäkään henkilökohtaista motiiv-ta tai syytä. Osaatko Te mainita minulle mitään ihmisolennol-le alentavampaa kuin tuollaiset tappamiset ja teurastukset?"

Tolstoi pohji jo tuolloin, etteivät sivistys, kansainvälisyys ja monipuolisemmat kommunikaatiovälineet välttämättä vähennä isänmaallisuutta vaan saattavat jopa vahvistaa sitä. Valtaa jaetaan laajemmalle, jolloin haastamisesta tulee vaikeampaa.

YHDYSVALTALAINEN POLITIKAIN tutkija William E. Connolly puhuu

evankelis-kapitalistisesta resonanssiko-neistosta, jonka tuottamasta ideologi-sesta maailmankuvasta tulee kokonais-valtainen kokemus todellisuudesta. Kun sen yhdistää puheeseen sotateo-llisesta kompleksista, päistään kiinni Tolstoin kansainvälipoliittiseen sellysmalliin, jossa isänmaallisuus palve-lee valtaapöytäen intressejä.

Tolstoi kuvaa maailmanpoliittisen pelin toistuvana tapah-tumasarjana, jossa meille kerrotaan, miten valtiot ovat alkaneet yl-lätään osoittaa vi-hamielisyttä yhteen suuntaan ja solmia liit-toja toiseen suuntaan.

"Isänmaallisuuden var-jolla ihmisistä vihaan ja tappa-miseen kiihottavat lehtimehtit alkavat häärätä illoisahan siitä, että saavat kaksinkertaises-ti tuloa. Samoin alkavat iloisesti puuhata tehtailijat, kauppiat ja sota-tarvikkeiden tuottajat, jotka odottavat kaksinkertaisia tuloja. Eloa tulee myös sotilasjohtoon, joka saa kaksinkertai-sen palkan ja annokset ja toivoo saavansa ihmisten tappamisesta erilaisia kovasti arvostamiaan heijä – nauttoja, ristejä, kaluunoita, tähtiä."

Tolstoille kirkko oli vastakulttuuri-nen voima, jonka kuului puolustaa ihmisistä isänmaallisuuden avulla ase-maansa pönkittäviä vallanpitäjiä, jotka "saama vakavana neuvottelevat keskenään siitä, miten rakentaa rauhaa muka vihamielisten kansojen välillä".

VAIKKA KANSALLISMIELISYYS on alati läsnä kansallismielisiin perustuvassa järjestelmässä, toisen maailmansodan jälkeistä aikaa hallitsi voimakkaan kansallismielisen perustuvan järjestelmän uskottavuutta, kiinnittyvät vanhaan nationalistiseen kuvastoon, joka kirjoitti Tolstoin kirjoittamaan kansalaistottelemattomuuden hyvees-tä väkivaltaan nojaavassa valtiojär-jelmissä.

Tolstoi tunnustaisi myös tämän het-ken vihaa ja vastakkainasettelua liet-sovat otsikoinnit, kansainvälisen poli-tiikan toimijoiden kasvavan uhon sekä asevarustelun kiihtymisen, jota perustellaan pyrkimyksellä rauhan-omaisen yhteiselon väläilyden välillä. 2010-luvun politiikka näyttäisi Tolstoille niin tutulta, että hän varmaan kuvittelisi Euroopan olevan edelleen 1800-luvulla.

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja Poliitikas-taverkkolehden päätoimittaja.

Hevosten veriuhri

ENNEN TALVISOTAA Suomessa oli noin 400 000 hevosta, joista valtaosa oli suomenhevosia. Hevonen oli ennen kansai-tumista arvokas apu maan- ja metsätalou-dessa.

SOTIEN AIKANA puolustusvoimat ol-ti palvelukseen siviilistä yli 100 000 he-voista, jotka olivat työkuunnoltaan parhaita. Talvi- ja jatkosodissa menetyti yli 20 000 hevosta. Hevosten merkityksestä sodassa

kertoo jolain se, että puolustusvoimilla oli käytössä enemmän hevosta kuin moottori-ajoneuvoja. Toisin kuin autot, hevoset ovat tun-tuvia eläimiä, ja sodasta palanneet he-voiset olivatkin usein traumaalisuoluneita. Monet säilyistä, vihaista ja apaatisis-ta hevosiita jouduttiin lopettamaan työ-kyvyttöminä.

JARI TAMMINEN

HYVÄ TIETÄÄ!

Seksi salaisena aseena

Jaetut kokemukset nostivat taistelutahtoa.

TEKSTI: SARI NÄRE KUVA: KIRJOITTAJAN ARKISTOSTA

"ERÄÄNÄ" il-
tana meidän
'naissan-
karimme'
olivat ilta-
lomalla ja
siellä tutustuneet eräseen joensuulaiseen naiseen, joka oli 'vallaton perseestään', kuten sanonta kuuluu, sellaisesta naisesta, joka oli herkkä antamaan, ja ottripa vielä vähän kipuruhaakin tarjouksensa palkaksi. Kun sitä oli saiteen, niin nämä sankarit toivat naisen meidän telttaan. Jokainen heistä oli hieman päissään ja rohkealla mielellä. Niinpä Lasse julisti: 'Nyt pojat juhliitaan tänä yönä ja katsotaan kenen kalu pitempään kestää. Tämä nainen kyllä kestä, sillä tämä on tekijä alallaan.'

Tähän otteeseen tiivistyy 1970-luvun alussa kerätyn Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) korusperinneaineiston seksuaalikerrotaan henki. Keromusten merkitystä voi kuvata eräänlaisena kalevalaisena aseena: seksijuttuja kertomalla miehet opivat tuntemaan toisiaan ja nostattivat taistelutilanteissa tarvittavaa yhteishenkeä. Korusujen seksuaalikerrotaan sosiaalinen liima on kasvatannut korusissa keskinäistä myötätuntoa. Ja kun miehet ovat tunteet toisensa paremmin ohii hierarkioiden, he ovat voineet myös tarvittaessa improvisoida taiste-

lutilanteissa. Sama ei koskenut kovan hierarkian armoilla sotineita venäläisiä.

TOISIN KUIN Saksan armeijassa, armeijan taholta ei Suomessa tiettävästi järjestetty bordelleja, vaan prostituutio ilmeni etupäässä yksityisyrittäilyytteenä. Olikohan tässä osittain Suomen pelastus? Bordellitöimintä, johon kohdistunut vastarinta puolestaan on toiminut taistelutahdon palveleuksessa, kuten Knut Pipping väitöskirjassaan ja Väinö Linna *Tuntematon sotilas* -romaanissaan ovat hyvin kuvanneet.

Sota-aikana naisilta edellytettiin eräänlaisia siveystulkintoja maansa puolesta: maine oli vaarassa tahrantua, jos nainen nähti etsivän seksuaalista mielihyvää. Samaan aikaan miehet elivät rintamalla kovassa puutteessa, ja seksijuttujen jakaminen oli yksi tapa lievittää puutetta sekä viettää aikaa. Elettiin kaksinaismoralismin vallassa.

Sodan jälkeisen 'seksuaalisen valankoumuksen' juuret ovat sota-ajan rintamajunissa, -kirjeissä ja -korusissa.

Kirjoittaja on valtiotieteiden tohtori ja sosiologian dosentti Helsingin yliopistossa. Lue lisää SKS:n korusperinneaineiston seksuaalikerrotaan hengestä ja tarinan vauhdikkaimmat osat osoitteessa häiriköt.fi.

Sotien Suomi oppikirjoissa

Historian opetuksella luodaan yhteistä kuvitelua menneisyyttä.

TEKSTI: EEVA RINNE

KOULLAITOKSEN VOIMA on sen läpäisevyydessä. Oppilaiden osaamista testataan kokeilla, jotka perustuvat oikeisiin vastauksiin, eikä historian monitulkintasuodelle välttämättä jää tilaa. Erityisesti sotahistoria nähdään historian kovana ytimenä, ja oppikirjat täyttävät rintamalinjoja kuvaavista kartoista sekä sotiin liittyvistä paikan-nimistä, päivämääristä ja vuosiluvuista.

Peruskoulun oppikirjojen historia-kerrota perustuu käsitykseen yhtenäisestä historiallisesta Suomen kansasta. Niissä ei juurikaan pohdita sitä, mikä muodostivat tämän kansan tai kielin Suomen valtion rajaviivat perusteiksi. Vähemmistöt kuuluvat yhteiskuntaopin oppikirjoihin piiriin ja osaksi nyky-yhteiskuntaa. "Suomalaisuus" on itsestään selvää, ja kansallista identiteettiä rakennetaan aina erottaumattomien kautta: me olemme erilaisia kuin

muut. Juuri kansallinen epäyhtenäisyys oli kuitenkin merkittävässä roolissa Suomen valtiollisen historian alkutaipaleella.

Historiaa peilataan oppikirjoissa Venäjää ja Neuvostoliittoa vastaan.

Talvi- ja jatkosotaan liitetään monessa oppikirjassa poikkeuksellista urheutta pienen kansan taistellessa ylivoimaisista vihollista vastaan: puolistajilla ei näytynyt olevan *mitenkäänlaisia mahdollisuuksia selvittää hengessä, mutta rohkeudella, kekseliäisyydellä ja sisulla* selviytyä. Tällöin sodasta tulee myyttinen kansakuntien välinen taisto.

OPPIKIRJOISSA 1920–30-lukujen Suomea kuvataan itänapurin pelon ja uhan kautta: *Suomi oli kaiken keskellä yksin*. Tämä pelko kehystää ratkaisua muodosta aseveljeys Saksan kanssa.

Vaikka oppikirjat kertovatkin pitkään valinneen ja historiaa vääristellen erillisotatulkinnan olevan virheellinen, liittolaisuus jää käytännössä muusta sodasta varsin erilliseksi kerroonaksi. Näin ne eivät nivoudu osaksi toista maailmansotaa.

Harvassa oppikirjassa pohditaan natsismin mahdollisia liitoksia Suomeen. Muidenkin kipeiden asioiden kertomista välillä: kaikki oppikirjat eivät esimerkiksi kerro Karjalaaan perustetuista keskitysleiristä, natsi-Saksan luovutetuista juutalaisista tai edes siitä, että Britannia ja Ranska julistivat ja Yhdysvallatkin uhkasi julistaa Suomelle sodan vuoden 1941 hyökkäysvaiheen aikana. Sitä vastoin Neuvostoliiton pelätystä partisaaneista ja desanteista saatetaan kertoa.

Näin kerrontaa yksinkertaistetaan hyvä-paha-akselille. Tämä on ongelmallis-

ta, sillä tunteisiin vetoava sotakerrota näkyy myös oppilaiden asenteissa.

YLÄKOULUIKÄISTEN nuorten tilillisiä maailmankuvia tutkittaessa erottui Venäjän vihatuimpana valtiona. Esimerkiksi historiantuntien jälkeen venäläistaukaiset oppilaat saattavat saada osakseen nimittelyä.

Historian opetuksen sisältöomäärä on toki aina rajallinen, eikä täydellistä oppikirjaa ole mahdollista saavuttaa. Juurteista keskitysleiristä, natsi-Saksan luovutetuista juutalaisista tai edes siitä, että Britannia ja Ranska julistivat ja Yhdysvallatkin uhkasi julistaa Suomelle sodan vuoden 1941 hyökkäysvaiheen aikana. Sitä vastoin Neuvostoliiton pelätystä partisaaneista ja desanteista saatetaan kertoa.

Näin kerrontaa yksinkertaistetaan hyvä-paha-akselille. Tämä on ongelmallis-

Sotaan peilautuva kansallinen omakuva on moniulotteisempi, säröisempi ja kriittisempi kuin sotariikamalla koristeltu vaakunaleijona.

TEKSTI: VILLE KIVIMÄKI KUVA: ANTTI AHONEN

SODASTA suomalaisen identiteetin kulmakivenä tulevat ensimmäiseksi mieleen leijonakurrit, kiitos-t-paidat ja *Tuntemattoman sotilain* rituaalinomainen esitys itsenäisyyspäivänä. Sodalla on kuitenkin valtavana laajempi merkitys osana suomalaista kulttuuria.

Huomattava osa sodanjälkeistä suomalaiskirjallisuudesta on hyödynnyt sotateemaa pohtiessaan muun muassa väkivallan, surun, menetyksen ja muistamisen moraalisia kysymyksiä. Tai määrittelemään uudelleen suomalaisuutta, kuten Väinö Linna teki, kun hän kirjoitti sisällissodan hävinneen osapuolen takaisin osaksi yhteiskuntaa.

Sodalla on ollut tärkeä merkitys myös Suomen vähemmistöille. Suomenruotsalaiset, tataarit, juutalaiset, romanit ja saamelaiset ovat kaikki koettaneet omassa historioissaan, että hekin olivat mukana ja että hekin kärsivät kiviluulta menetyksiä. Yhteisen sotakokemuksen avulla on vahvistettu integroitumista osaksi suomalaisuutta ja siihen on myös vedottu, kun on haluttu korjata vanhempien kohtaamia epäkohtia. Sama mekaniikka näkyy tänä päivänä keskustelussa homoseksuaalien ihmisoikeuksista ja

identiteetistä Suomessa: esiin on nostettu Tom of Finlandin luoneen **Toivo Laakosen** sotaveteraanisuus ja homoseksuaalien kokemukset rintamalla ja kotirintamalla.

SODAN KULTTUURIINEN voima onkin siinä, että sillä on yhteys kollektiivisiin identiteetteihin, halusimmepa tai emme. Esimerkiksi 1990-luvun laman kokemushistoriat eivät resonoi lainkaan samalla tavoin yhteiseksi koettujen identiteettien kanssa, vaikka ne sijoittuvat ajallisesti ja kokemuksellisesti paljon lähemmäs meitä.

Yhteisön nimissä annettu uhrin (ja harjoitetun väkivallan) myötä sota muuttuu osin uskonnolliseksi myyttiseksi järjestelmäksi, joka määrittää yhteisön rajoja ja olemusta. Tämä selittää osaltaan alati vellovien sotakeskustelujen syklistä luonnetta. Sodan ympärille kokoonnutaan jatkuvasti uudelleen kuin harraustilaisuuteen. Sotakäypöjen kohdalla kyse on ollut syvien henkilökohtaisten menetysten muistamisesta ja merkityksen antamisesta hyvin kiviluulle kokemuksille.

Sodan suora suhde kollektiivisiin identiteetteihin on myös synnyn siihen,

että talvi- ja jatkosodasta on tullut yhtä lailla vastakulttuurin maailmatu. Se toimii ukkosenjohdattimena kriittikille abstrakta suomalaista omakuvaa kohtaan. Halvimmillaan kyse on houkuttelevaa tuhraa **Adolf Ehrnroothille** hiterväikeet. Yleensä karnevalisoitui kuitenkin vain uusintaa myyttiä: viime vuosina **Mannerheimista** ovat tainneet puhua enemmän myyttimurtoja ja vastakulttuurin kehittäjiä kuin "isänmaalliset kansalaispiirit".

Provosoitua enemmän taitoa vaatii ymmärtää sodan syvät merkitykset ja puhutella niitä niin, että käsitkymme menneisyyden moninaisuudesta avartuu. Sitä kautta voimme saamastua myös niihin ihmiskohtaloihin, jotka eivät istu yhteen suureen kansalliseen kertomukseen.

Suomalaisuus keriytyy myyteiksi sodan ympärille, ja myyttien jatkuvaa avautumista ja purkamista on historiantutkimuksen olennainen tehtävä. Myytit toimivat toisella kokemustalalla kuin järki ja tieto. Kirjailijat ja muut taiteilijat ovat onnistuneet tavoittamaan sodan myyttisen tason tutkijoina paremmin. Heidän työnsä kautta sota todella on tärkeä kulttuurinen resurssi, josta ammentetaan kysymyksiä (ja jos-

kus vastauksia) nykykeskusteluihin suomalaisuudesta.

ON YMMÄRRETTÄVÄÄ, että toisen maailmansodan vyöryttäminen kansallisiin juhlapäivinä ja iltapäivälehtien teemalehdissä voi tuskauttaa – etenkin jos kyse on yksilötoeista sankariepoksista, vierauden pelkoa lietsovista uhkakuista tai pelkästä taloudellisesta voitonavoittelusta. Yhtä aikaa on ratkaisevan tärkeää, ettei vuosien 1939–1945 kokemushistoriaa luovuteta äärioikeistolaisuuden, rasismin, vahvemman oikeuden ja vihan kylvämisen raaka-aineeksi. Se tekisi tärkeää vääryyttä sadoittuhansille raskalle elämäntaloudelle.

Sotakäypöjen perintöä mietittäessä on katsottava, mitä nämä sodan päätyessä vielä hyvin nuoret ihmiset tulevat vuosikymmeninä saivat aikaan. Sodassa säilytetty itsenäisyys sai arvonsa heidän rakentamassaan yhteiskunnassa, joka otti tavoitteikseen tasa-arvon, yhteisvastuun, sivistyksen ja rauhan. Tämä on toteutunutta historiaa, ei identiteetti-politiikkaa.

Kirjoittaja on historiantutkija ja filosofian tohtori Tampereen yliopistolla.

SOTA ON RAUHAA.

– Isoveli George Orwellin kirjassa Vuonna 1984 –

SOTA ON RAHAA.

– M. A. Numminen –

LIITY RAUHANARMEIJAAAN.

www.rauhanpuolustajat.org Ollaan ihmisiksi